
Voorjaarsfenologie 2003

Jan van Blanken

Afgelopen jaar heb ik het fenologieproject van Paul Marcus overgenomen. Aan mij dus de beurt iets te schrijven over de eerste voorjaarswaarnemingen van 2003.

In eerste instantie zou ik me beperken tot een kort verslag. Omdat ik me gedurende langere tijd bezig houd met het stelselmatig verzamelen van de jaarlijks vroegste voorjaarswaarnemingen in de regio, besloot ik de informatie die dat opleverde samen te voegen met de gegevens van de fenologielijsten 2003. Het is aldus een langer verslag geworden dan ik aanvankelijk dacht.

Fenologie

De belangstelling voor seizoensgebonden natuurverschijnselen dateert van alle tijden. Met name de vogeltrek heeft de mensheid eeuwenlang geboeid. Het volksgeloof in vroegere eeuwen zag bepaalde verschijnselen in de vogelwereld als een voorteken van onheil of voorspoed (zie R. Vlek, 'Historische fenologie van vogelsoorten' in *De Gierzwaluw* jg. 38 (1), 2000). Soms werd van bepaalde soorten de aankomst in het vroege voorjaar in verband gebracht met de weersomstandigheden van dat moment. Niet alleen zien we dit terug in talloze zegswijzen, maar ook in oude volks- en streeknamen die aan plant en dier gegeven zijn.

Geleidelijk toonde ook de 'officiële' wetenschap belangstelling voor seizoensgebonden natuurverschijnselen en trachtte deze wetenschappelijk te verklaren. Deze tak van wetenschap wordt fenologie genoemd.

Zo bestond er aan het eind van de 19^e eeuw een vogeltijdschrift, genaamd *Onze gevederde vrienden*, dat al een echte fenologierubriek kende. In de jaargang van 1884 worden bijvoorbeeld van een klein aantal zomergasten de eerste voorjaarswaarnemingen over de jaren 1875 t/m 1884 vermeld.

Ook internationaal stond de ontwikkeling niet stil. Zo leverde het eerste internationale ornithologische congres te Wenen in 1895 een belangrijke bijdrage door de oprichting van vogelwaarnemingsstations over, zoals het er letterlijk staat, "de geheel bewoonde aarde".

Begin jaren vijftig van de 20^e eeuw startte op initiatief van P.B. Jansen van de Studiekring voor Oecologie en Fenologie van het KNMI een landelijk onderzoek dat maar liefst tot aan het eind van de jaren zestig zou duren. Het onderzoek beperkte zich tot Kievit, Boerenzwaluw, Tjiftjaf, Fitis en Gierzwaluw. Geprobeerd werd door middel van isotopen inzicht te verkrijgen in een eventueel verband tussen de eerste aankomstdata verspreid over Nederland en de heersende weersomstandigheden. Isotopen zijn denkbeeldige lijnen die de verschillende plaatsen, waar eerste waarnemingen worden gedaan, verbinden.

In onze tijd is fenologie vrij actueel. Internet als communicatiemiddel speelt hierin een grote rol. In Europees verband kan worden genoemd het European Phenology Network met alleen al 11.000 deelnemers in Engeland. Ook in Nederland is sprake van hernieuwde belangstelling, getuige het landelijk project Natuurkalender, waarbij waarnemers hun vroegste waarnemingen rechtstreeks via het internet kunnen inbrengen.

Fenologieonderzoek in Amsterdam

Ook in onze regio werd er, in ieder geval al aan het eind van de 19^e eeuw, op bescheiden schaal aan fenologie gedaan. In het tijdschrift *De natuur in* van jaargang 1899-1901 worden onder redactie van Dr. H. Ekama de eerste voorjaarswaarnemingen van Boerenzwaluw in 1899, 1900 en 1901 vermeld: 20 april 1899 te Halfweg

20 april 1900 Amsterdamse Salmiakfabriek

19 april 1901 Amsterdamse Salmiakfabriek

Binnen het georganiseerde wereldje van de Amsterdamse vogelaars kwam de fenologie geleidelijk aan van de grond. Zo werden in de beginjaren van de KNNV VWG Amsterdam ieder jaar de eerste voorjaarswaarnemingen van het Amsterdamse Bos in de waarnemingenrubriek van het *Mededelingenblad* gepubliceerd. Een overzicht over de jaren 1957-1969 verscheen in 1970 (F. Versluijs, *Mededelingenblad* jg. 8 (1), 1970).

In 1985 besloot de toenmalige redactie van *De Gierzwaluw* het voorjaarsfenologieonderzoek binnen de regio Groot-Amsterdam serieus aan te pakken. Alle leden kregen een lijst met daarop 38 vogelsoorten toegestuurd met het verzoek de lijst, voorzien van de eerste waarnemingsdata, te retourneren.

De respons was zonder meer slecht. Niet meer dan vijftien leden voldeden aan het verzoek. Ook in de daarop volgende jaren was de belangstelling bijzonder laag met als dieptepunt acht geretourneerde lijsten in 1991. Gerekend t/m 2003 werden jaarlijks nooit meer dan 16 lijsten terugontvangen, wat op een bestand van bijna 300 leden bedroevend laag is. Wellicht is het binnenkort mogelijk om de waarnemingen via de website van de VWGA rechtstreeks in te voeren. De fenologielijst is inmiddels wel digitaal beschikbaar op de website en kan per e-mail worden teruggestuurd.

In 1991 werd de lijst zodanig herzien dat ook de 2^e vroegste datum kon worden vermeld.

Tegenwoordig staan 43 vogelsoorten op de voorjaarsfenologielijst van de VWGA.

In *De Gierzwaluw* verschenen diverse artikelen over de voorjaarsfenologie. Een uitgebreid verslag over de jaren 1988-1991, waarin soortgewijs getracht werd een oorzakelijk verband te leggen tussen aankomstdata en weersomstandigheden, verscheen in 1991 (R. Hofmeester, jg. 29 (4), 1991). Min of meer op dezelfde leest geschoeid was het verslag over de jaren 1992 en 1993 (P. Scholten, jg. 31 (4),

Boerenzwaluw,

IJdoorn, 14 augustus 1998

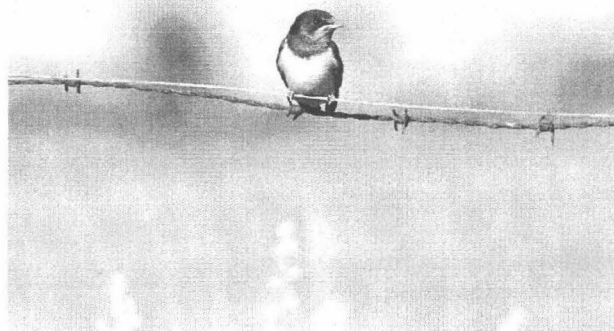

FOTO: NIKK ZIJLMANS

Tabel 1. Gemiddeld vroegste waarnemingsdatum (gvd) en bandbreedte per soort

soort	waarnemingsperiode	aantal waarnemingsjaren	gvd	bandbreedte
Zomertaling	1961-2002	n=41	23/3	09/3-05/4
Lepelaar	1962-2002	n=35	14/3	16/2-09/4
Boomvalk	1960-2002	n=44	13/4	28/3-29/4
Kluut	1965-2002	n=36	18/3	03/3-02/4
Kleine Plevier	1960-2002	n=36	03/4	17/3-20/4
Bontbekplevier	1972-2002	n=30	06/3	24/2-16/3
Grutto	1961-2002	n=42	23/2	12/2-06/3
Groenpootruiter	1970-2002	n=32	12/4	26/3-30/4
Visdief	1957-2002	n=46	08/4	28/3-19/4
Zwarte Stern	1962-2002	n=35	30/4	19/4-11/5
Zomertortel	1959-2002	n=44	03/5	24/4-12/5
Koekoek	1957-2002	n=46	23/4	16/4-30/4
Gierzwaluw	1958-2002	n=45	20/4	14/4-26/4
Oeverzwaluw	1960-2002	n=38	16/4	02/4-30/4
Boerenzwaluw	1955-2002	n=47	02/4	26/3-09/4
Huiszwaluw	1959-2002	n=43	21/4	07/4-05/5
Gele Kwikstaart	1957-2002	n=44	01/4	18/3-15/4
Nachtegaal	1957-2002	n=46	17/4	12/4-22/4
Blauwborst	1982-2002	n=21	25/3	16/3-03/4
Zwarte Roodstaart	1962-2002	n=37	26/3	09/3-12/4
Gekraagde Roodstaart	1958-2002	n=44	17/4	05/4-29/4
Paapje	1965-2002	n=31	30/4	18/4-12/5
Tapuit	1963-2002	n=41	12/4	28/3-27/4
Sprinkhaanzanger	1963-2002	n=35	18/4	07/4-29/4
Snor	1957-2002	n=39	15/4	06/4-24/4
Spotvogel	1957-2002	n=45	08/5	02/5-14/5
Bosrietzanger	1957-2002	n=45	06/5	26/4-16/5
Kleine Karekiet	1957-2002	n=46	28/4	18/4-08/5
Rietzanger	1957-2002	n=46	12/4	01/4-23/4
Braamsluiper	1957-2002	n=46	21/4	14/4-28/4
Grasmus	1957-2002	n=46	23/4	17/4-29/4
Tuinfluit	1957-2002	n=46	21/4	15/4-27/4
Zwartkop	1960-2002	n=42	06/4	27/3-16/4
Fluiter	1959-2002	n=40	02/5	24/4-10/5
Tijftjaf	1960-2002	n=43	10/3	27/2-21/3
Fitis	1957-2002	n=46	27/3	19/3-04/4
Grauwe Vliegenvanger	1958-2002	n=44	04/5	25/4-13/5
Bonte Vliegenvanger	1961-2002	n=41	28/4	19/4-07/5
Wielewaal	1957-2002	n=43	11/5	02/5-20/5

1993). Een artikel over de voorjaarsfenologie van de Bonte Vliegenvanger verscheen in 1999 (J. van Blanken, jg. 37 (4), 1999). Een overzicht van de vroegst bekende 1^e en 2^e regiowaarnemingen van 39 soorten zomervogels werd in 2002 gepubliceerd (J. van Blanken, jg. 40 (4), 2002). Daarnaast verschenen in de loop der jaren regelmatig jaarlijkse overzichten van de vroegste voorjaarswaarnemingen.

Gebruikte methode: gemiddeld vroegste datum en bandbreedte

Tabel 1 vermeldt van 39 soorten de gemiddeld vroegste waarnemingsdatum (gvd) in het werkgebied van de VWGA. Op basis van de daarbij behorende standaardafwijking kan voor de meeste soorten een zgn. bandbreedte worden vastgesteld bestaande uit gemiddelde +/- standaardafwijking. Met het introduceren van de bandbreedte kan deze mogelijk als maatstaf dienen bij de vraag in hoeverre de jaarlijkse eerste aankomstdata daar in passen. In zoverre vormt het een aanvulling op de eerder gepubliceerde 1^e en 2^e vroegste regiodata.

De data op grond waarvan de bandbreedte tot stand kwam, werden ontleend aan het *Mededelingenblad KNNV Amsterdam, De Gierzwaluw*, fenologielijsten t/m het jaar 2002 en het Amsterdamse VogelNet (AVN). Omdat een deel van het werkgebied van de Vogelwerkgroep Zuid-Kennemerland ook tot het werkgebied van VWGA behoort, werden tevens de vanaf 1996 verschenen jaargangen van hun blad *Fitis* geraadpleegd.

De berekende gemiddelden stoeien op een reeks van tenminste 35 jaar uit de periode 1960–2002. Dit geldt voor alle soorten behalve Bontbekplevier, Groenpootruiter en Blauwborst; van deze soorten is de periode, waarover gegevens beschikbaar zijn, korter. Van Purperreiger, Kempphaan, Grote Karekiet en Buidelmees zijn onvoldoende gegevens aanwezig om überhaupt een bandbreedte te bepalen.

Ik wil hierbij overigens opmerken dat de data, op basis waarvan de bandbreedte is vastgesteld, uiteraard niet voor eens en altijd gelden. Uit ongepubliceerde dagboeken en inventarisatieverslagen kunnen altijd nog interessante gegevens boven water komen, die tot een aanscherping of verbetering van de gepubliceerde data kunnen leiden.

Bovendien is het natuurlijk zo, dat door de jaarlijkse toevoeging van een nieuwe vroegste datum aan een reeks data, de gemiddelde vroegste datum (gvd) en de standaardafwijking een wijziging kunnen ondergaan. Echter doorgaans geldt dat met de toename van het aantal jaren waarop de gegevens stoeien, de fluctuaties van het gemiddelde afvlakken.

Dit doet zich met name voor bij soorten met een vrij constant aankomstpatroon zoals de Nachtegaal. Deze soort kent al 26 jaar lang constant een gemiddelde eerste aankomstdatum van 17 april met een standaardafwijking van 5 dagen, dat wil zeggen een gvd van 17 april in de periode 1957 t/m 1977, idem in 1957 t/m 1978 ... tot en met een gvd van 17 april in de periode 1957 t/m 2002. Wat betreft de verwachte eerste aankomstdatum is de Nachtegaal als het ware een soort waarop je de klok gelijk kunt zetten. De bandbreedte is dan ook vrij smal: 12 april - 22 april.

Daarentegen zijn er ook soorten met forse fluctuaties in de jaarlijkse eerste aankomstdatum. Ik noem als voorbeeld Boomvalk en Zomertaling met een standaardafwijking van 32 resp. 27 dagen.

Toelichting berekening gemiddelde vroegste datum

Teneinde het effect van mogelijke overwintersaars op de uitkomsten van de berekening van de gemiddelde vroegste datum en standaardafwijking zoveel mogelijk te beperken, zijn februari-waarnemingen van Tjiftjaf en Zwarte Roodstaart en maart-waarnemingen van Zwartkop alleen in de

berekening meegewogen, indien er sprake was van zang.

Uiteraard ben ik me er van bewust dat het in de praktijk onmogelijk is om te bepalen of de zang van bijvoorbeeld een Tjiftjaf in februari afkomstig is van een overwinteraar of vroeg aangekomen exemplaar. Zo hoorde Johan Frieswijk al op 20 januari 1990 een Tjiftjaf zingen, terwijl op 24 februari van dat zelfde jaar ook de waarnemers van het Vogel Overleg Diemen een zangwaarneming van deze soort scoorden. Deze laatste waarneming heb ik voor 1990 als eerste datum genomen. Je moet per slot van rekening ergens beginnen.

Soortbespreking voorjaarsfenologie 2003

Hieronder worden soortgewijs de eerste waarnemingsdata van 2003 beschreven. Deze zijn ontleend aan 15 terugontvangen fenologielijsten over 2003. Een cijfer tussen haakjes na een datum staat voor het aantal waarnemingen op die datum. Meerdere inzenders kunnen namelijk op die datum de betreffende soort hebben gezien of een en dezelfde waarnemer heeft op die datum de soort op verschillende locaties waargenomen.

Vervolgens is nagegaan of en in hoeverre de aan de fenologielijsten 2003 ontleende reeks vroegste data past in de bandbreedte. Wanneer dat voor de meeste data uit de datareeks het geval is, kan de conclusie luiden dat de betreffende soort op tijd is gearriveerd.

Tenslotte is gekeken of wellicht op het AVN een vroegere waarnemingsdatum werd gemeld.

In Tabel 2 staat een samenvatting van alle eerste waarnemingsdata van 2003 onder vermelding van waarnemer, locatie en aantal. Tevens wordt de bron vermeld en per soort het aantal inzenders van een eerste datum op de voorjaarsfenologielijst.

Om het inzicht in het aankomstpatroon inzichtelijk te houden is van een aantal soorten van waarnemingen op dezelfde locatie alleen de eerste datum in de reeks opgenomen. Dit geldt voor soorten die qua individu van elkaar te onderscheiden zijn of waarvan mag worden verondersteld dat 2^e en volgende waarnemingen op de betreffende locatie op hetzelfde individu betrekking hebben als van de 1^e waarneming: Zomertaling, Lepelaar, Kluut, Bontbekplevier, Kempphaan, Grutto, Groenpootruiter, Zwarte Roodstaart.

Bij kleinere vogelsoorten, zoals Blauwborst, Rietzanger, Tjiftjaf en Fitis, is dit praktisch onmogelijk. Het is erg lastig om vast te stellen dat een waarneming van een Rietzanger in de Bretten op 15/4 hetzelfde exemplaar betreft als de Rietzanger die daar al op 10/4 werd gemeld. In dergelijke gevallen zijn alle meldingen opgenomen in de datareeks.

Zomertaling De waarnemingen betreffen in totaal 6 locaties, alle gelegen in het oostelijk en noordelijk deel van de regio. Van buiten de regio komt één waarneming.

De vroegste datum was 26/2 (Holendrecht- en Bullewijker polder, ook wel Land van Geijsel genoemd). De volgende waarneming valt pas twee weken later op 14/3 (IJdoorn), gevolgd door 17/3 (Houtrakkerbeemden, buiten de regio), 22/3 (Hannegat en Poppendamergouw), 28/3 (Kinsel) en 30/3 (Bloemendalergouw).

De waarneming van 26/2 valt buiten de bandbreedte en is de 3e vroegste regiowaarneming. Alle andere waarnemingen vallen binnen de bandbreedte.

Purperreiger Er kwam één melding binnen, namelijk 15/6 (Haven Ballast).

Verder was er op AVN een waarneming op 15/4 (Amsterdamse Bos).

Lepelaar In totaal gaat het om 8 locaties binnen de regio. Vroegste waarneming 22/2 (Lutkemeerpolder) gevolgd door 25/2 (Houtrakkerbeemden, buiten de regio). Vervolgens 1/3 (IJdoorn), 2/3 (Kin-

sel), 5/3 (Barnegat), 22/3 (Osdorper Binnenpolder), 6/4 (Middelpolder), 13/4 (Muiden), 26/4 (Inlaagpolder, buiten de regio), 11/5 (Holendrecht- en Bullewijker polder).

Van de 8 regiowaarnemingen vallen er 6 binnen de bandbreedte.

Via het AVN werden twee vroegere data gemeld: 9/2 (Broekermeer) en 10/2 (Varkensland, Frank Visbeen). Beide waarnemingen vallen buiten de bandbreedte en betekenen een verbetering van de tot nu toe vroegst bekende 2^e regiodatum 13 februari 1982.

Boomvalk Vroegste waarneming 5/4 gevolgd door 23/4, 25/4, 26/4, 27/4 (buiten de regio), 13/5, 16/5, 26/5 en 31/5 (buiten de regio). Van de 7 regiowaarnemingen vallen er 4 binnen de bandbreedte. De eerste waarnemingen vanaf 13/5 zijn behoorlijk laat.

Via het AVN werd een vroegere waarneming gemeld: 30/3 (Kennedylaan). Deze waarneming valt binnen de bandbreedte.

Kluut De waarnemingen betreffen in totaal 4 locaties. Vroegste datum 8/3 (Kinsel en Holendrecht- en Bullewijker polder). Vervolgens 18/3 (IJdoorn) en 5/4 (IJburg). Van de 4 data vallen er 3 binnen de bandbreedte.

Uit het westelijk deel van de regio werden geen waarnemingen ontvangen. De Kluut is daar tegenwoordig een schaarse verschijning en als broedvogel uit landelijk west verdwenen. Ook in het bij Halfweg gelegen gebied 'De Kluut', waarvan de naam hoge verwachtingen wekt, heeft de Kluut al jaren geen stap meer verzet.

Kleine Plevier Vroegste waarneming 2/3 (Marken). De eerstvolgende waarneming valt pas 3 weken later op 23/3 (Osdorper Binnenpolder) en vervolgens 24/3 (Holendrecht- en Bullewijker polder en Schinkelbos), 28/3 (Middelpolder), 29/3 (IJdoorn en C.Douwesweg), 6/4 (IJburg) en 9/4 (Kinsel).

De waarneming van 2/3 valt buiten de bandbreedte en is een evenaring van de 2e vroegste regiowaarneming van 2 maart 1982. De waarnemingen vanaf 23/3 zijn alle overeenkomstig de verwachting.

Bontbekplevier De waarnemingen hebben betrekking op hooguit 5 locaties, waarvan één buiten de regio. Vroegste waarneming 23/2 (Diemerzeedijk/IJburg). De eerstvolgende waarnemingen zijn 24/2 (Holendrecht- en Bullewijker polder), 7/3 (Inlaagpolder, buiten de regio), 8/3 (IJdoorn) en 9/4 (Kinseldam). De datum 23/2 valt net buiten de bandbreedte en is redelijk vroeg. De overige data, uitgezonderd 9/4, vallen binnen de bandbreedte.

Kemphaan De waarnemingen hebben betrekking op 8 locaties, waarvan één buiten de regio. Vroegste waarneming 15/2 (IJpolder). Vervolgens 22/2 (Polder Oostzaan), 23/2 (Diemerzeedijk/IJburg en Holendrecht- en Bullewijker polder), 5/3 (Inlaagpolder, buiten de regio), 8/3 (IJdoorn), 19/3 (Ouderkerkerplas) en 23/3 (Osdorper Binnenpolder).

Grutto De waarnemingen hebben betrekking op 6 locaties met de nadruk op de Holendrecht- en Bullewijker polder.

Vroegste waarneming 9/2 (H&B-polder), gevolgd door 15/2 (Kinselmeer), 23/2 (Ouderkerkerplas), 1/3 (Osdorper Binnenpolder en Landsmeerderveld), 12/3 (Wilmkebreepolder).

De waarneming van 9/2 valt buiten de bandbreedte en is als redelijk vroeg te kwalificeren. Afgezien van de waarneming van 12/3 vallen de overige waarnemingen binnen de bandbreedte.

Via het AVN werd een vroegere datum bekend, 8/2 H&B-polder.

Groenpootruiter Van de 8 waarnemingen kwamen er maar liefst 5 van de Holendrecht- en Bullewijker polder. De eerste Groenpoot werd daar op 30/3 gesignaleerd. Elders in de regio was het maar magertjes gesteld met deze soort: 21/4 Aandammergouw, 30/4 Diemerzeedijk en tenslotte 1/6 De Aker. Buiten de regio was er een waarneming op 20/4 (Spaarnwoude).

De waarneming van 1/6 is nauwelijks nog een voorjaarswaarneming te noemen en valt dan ook buiten de bandbreedte. De overige waarnemingen vallen daar wel in.

Boomvalk jagend
over het Ballastbos,
31 augustus 2003

FOTO: NIK ZIJLMAANS

Visdief Vroegste waarneming 16/3 (Holendrecht- en Bullewijker polder) gevolgd door 21/3. Pas drie weken later valt de derde waarneming: 13/4 (2). Vervolgens 16/4, 17/4, 18/4, 20/4 (2), 21/4 (2), 22/4 en 26/4 (2).

Van de 14 data vallen er 9 buiten de bandbreedte. Daarvan zijn er 2 vroeg en 7 laat. De waarneming van 16 maart is de 3^e vroegste regiowaarneming. De conclusie luidt derhalve dat de Visdief in 2003, afgezien van 2 vroege waarnemingen, zowel op tijd als laat is gearriveerd.

Zwarte Stern Vroegste waarneming 24/3 (IJdoorn). Vervolgens pas 17/5 (2), 22/5 en 8/6.

De waarneming van 24/3 valt ver buiten de bandbreedte en betekent een ruime verbetering van de tot nu toe vroegst bekende regiodatum van 12/4 (in 1942 en 1991).

De 4 overige data vallen ruim buiten de bandbreedte en zijn daarmee fors aan de late kant.

Zomertortel Van de Zomertortel werd slechts één regiowaarneming ontvangen: 30/4 (Kinseldam).

Verder kwam er een melding van buiten de regio (11/5 Houtrakkerbeemden-Oost).

Beide waarnemingen vallen binnen de bandbreedte.

Koekoek Vroegste waarneming 22/4 (2) gevolgd door 23/4, 25/4 (2), 26/4 (3), 28/4, 30/4, 1/5, 3/5 en 17/5.

Van de 13 waarnemingen vallen er 10 binnen de bandbreedte.

Op AVN verscheen ook een melding op 22/4.

Gierzwaluw Vroegste waarneming 13/4 gevolgd door 20/4 (3), 21/4, 22/4, 24/4 (3), 25/4, 26/4 (2) en 3/5.

De waarneming van 13/4 valt net buiten de bandbreedte en is dus redelijk vroeg. Die van 3/5 is laat. Het overgrote deel van de waarnemingen valt binnen de bandbreedte.

Oeverzwaluw Vroegste waarneming 25/3 (Kinseldam, 4 ex.). Vervolgens pas op 9/4 (dijk Durgerdam 1 ex.) gevolgd door 14/4 (Ouderkerkerplas 3 ex.), 15/4 (Ouderkerkerplas 6 ex.), 16/4 (Nieuwe Meer 10 ex.), 20/4 (Halfweg 2 ex.), 26/4 (Lutkemeerpolder 10 ex.), 2/5 (Ouderkerkerplas 50 ex.) en 13/5 (Groote IJpolder 2 ex.).

De waarneming van 25/3 valt ruim buiten de bandbreedte en is daarmee zeer vroeg. Deze datum betekent een verbetering van de tot nu toe vroegst bekende 2^e regiodatum van 30 maart 1947.

Opmerkelijk is dat net buiten de regio eveneens een zeer vroege Oeverzwaluw werd gezien (26/3 Houtrakkerbeemden-West).

Uitgezonderd 13/5 vallen de overige data binnen de bandbreedte. De waarneming op 2/5 valt er weliswaar ook buiten, maar op 14/4 waren op de locatie Ouderkerkerplas al Oevertjes gezien.

Boerenwaluw Vroegste waarneming 2/4 gevolgd door 4/4, 5/4 (4), 10/4, 12/4, 14/4 en 21/4 (2).

Dus 6 van de 11 waarnemingen vallen binnen de bandbreedte en 5 er buiten.

Via AVN kwam een eerdere melding vanuit de regio: 28-3. Van buiten de regio (Oude Notweg, Haarlemmerliede) was er een waarneming door Paul Marcus op 26/3.

Huiswaluw Vroegste datum 19/4, vervolgens 20/4 (3), 24/4, 27/4, 28/4, 3/5, 5/5, 10/5 en 29/5. Het overgrote deel van de data valt binnen de bandbreedte, dus verliep de aankomst conform de verwachting.

Via AVN werd de allervroegste datum gemeld: 15/4, Laplacestraat. Ook deze datum valt binnen de bandbreedte.

Gele Kwikstaart Vroegste waarneming 12/3, de eerstvolgende pas op 25/3 en vervolgens duurt het nog bijna drie weken alvorens er zich weer Gele Kwikken aandienen: 13/4 (3). Verder 15/4, 16/4, 21/4, 2/5 en 17/5.

Conclusie: 12 maart valt buiten de bandbreedte en is zonder meer vroeg, 50% van de waarnemingen is op tijd en 40% is laat.

Nachtegaal Vroegste datum 13/4, vervolgens 15/4, 17/4 (4), 19/4, 20/4 (3), 26/4, 30/4 en 9/5. Het overgrote deel van de data valt binnen de bandbreedte. De meeste waarnemingen zijn gedaan in de Brettenzone.

Blauwborst Vroegste datum 23/3, vervolgens 25/3 (2), 26/3 (3), 28/3, 29/3 (2), 30/3, 5/4 en 9/5.

Het overgrote deel van de data valt binnen de bandbreedte.

Zwarte Roodstaart Vroegste waarneming 8/1 (regiogrens Vecht). Na deze winterwaarneming valt de vroegste voorjaarswaarneming op 29/3 (T.T. Melissaweg) gevolgd door 30/3 (Zeeburgerpad), 31/3 (Westerpark), 6/4 (Wittenburg), 26/4 (Petroleumhaven), 30/4 (Mauritskade) en 17/5 (Draka Asd.Noord). Afgezien van de winterwaarneming (overwinteren in de regio komt vaker voor; o.a. ook een waarneming op AVN van 4/1 Schiphol) vallen 4 van de 7 voorjaarswaarnemingen binnen de bandbreedte. De 3 waarnemingen vanaf 26 april zijn dus als laat te kwalificeren. Op het AVN werd een vroegere voorjaarswaarneming gemeld: 10/3.

In Tabel 2 heb ik van de Zwarte Roodstaart zowel de vroegste winter- als de vroegste voorjaarswaarneming opgenomen.

Gekraagde Roodstaart De Gekraagde Roodstaart is in het voorjaar een zeer schaarse gast in de regio. Het is dan ook niet verwonderlijk dat er doorgaans zeer weinig meldingen binnenkomen. De eerste was op 13/4 (Marken). Opvallend genoeg was het dezelfde waarnemer die op 21 april 2 mannetjes op de Vijfhoek in de kijker kreeg.

Beide waarnemingen vallen keurig binnen de bandbreedte.

Paapje Vroegste waarneming 18/4 gevolgd door 21/4 en 25/4.

Deze waarnemingen vallen binnen de bandbreedte.

Via het AVN werd een vroegere datum bekend: 17/4, die dus als redelijk vroeg geldt.

Tapuit Vroegste waarneming 12/4 gevolgd door 15/4, 16/4 (2), 19/4, 22/4 (2), 23/4 en 27/4. Van buiten de regio: 20/4 Houtrakkerbeemden.

Alle waarnemingen vallen binnen de bandbreedte.

De allervroegste datum in 2003 werd via AVN gemeld: 23/3 Kleine IJdoornpolder. Deze datum valt buiten de bandbreedte en is dus vroeg.

Sprinkhaanzanger Vroegste waarneming 17/4 (2) gevolgd door 19/4, 20/4, 21/4 (2), 22/4, 30/4 (4) en 8/5.

Conclusie: zo'n 60% van de waarnemingen is op tijd en 40% is laat.

Op AVN verscheen ook een melding op 17/4.

Snor Data: 21/4 (2) Frankendael en Bretten en 30/4 Akkerswade.

De waarnemingen van 21/4 zijn van twee inzenders afkomstig. Van beiden werden ook 2^e waarnemingen ontvangen, nl. 23/4 en 24/4 Anna's Hoeve resp. Spaarnwouderveen.

Van de 5 waarnemingen vallen er 4 binnen de bandbreedte.

Spotvogel Vroegste waarneming 5/5 gevolgd door 6/5, 7/5, 8/5, 9/5, 11/5 en 18/5.

Uitgezonderd 18/5 vallen alle waarnemingen binnen de bandbreedte.

Bosrietzanger Vroegste waarneming 21/4 gevolgd door 26/4, 28/4, 1/5, 7/5, 8/5, 9/5 (2), 10/5 en 17/5. De waarneming van 21/4 is vroeg en goed voor de 3^e vroegste regiowaarneming.

Er vallen 8 van de 11 waarnemingen binnen de bandbreedte.

Kleine Karekiet Vroegste datum 18/4 en vervolgens 20/4 (2), 21/4, 23/4 (2), 25/4, 29/4, 30/4, 2/5, 4/5, 6/5 en 4/6.

Uitgezonderd 4/6 vallen alle waarnemingen binnen de bandbreedte.

Rietzanger Vroegste datum 10/4 en vervolgens 12/4, 13/4, 14/4 (2), 15/4, 16/4 (2), 17/4, 20/4 (3) en 21/4.

Alle data vallen binnen de bandbreedte.

Grote Karekiet Van deze soort werd één waarneming ontvangen, 11/5 Noorder IJplas.

Braamsluiper Vroegste datum 21/4 (2) gevolgd door 22/4, 29/4, 30/4, 1/5, 6/5, 10/5 (2) en 16/5.

Van buiten de regio (hoeve Catharina, Ringweg) was er een melding van 18/4 door Paul Marcus.

Van de 10 waarnemingen vallen er 7 data buiten de bandbreedte. De Braamsluiper is dus overwegend laat gearriveerd.

Grasmus Vroegste datum 10/4. Pas na een week verschijnt de soort opnieuw in beeld: 17/4 gevolgd door 18/4, 20/4, 21/4 (2), 23/4 (2), 26/4 (2), 28/4 en 4/5.

De datum 10/4 valt buiten de bandbreedte. Met deze datum wordt de tot nu toe allervroegste regi datum (13 april 1959) verder aangescherpt. Van de overige data valt alleen 4/5 buiten de bandbreedte, zodat kan worden geconcludeerd dat de Grasmus overeenkomstig de verwachting is gearriveerd.

Tuinfluitier Vroegste datum 17/4 (2) gevolgd door 21/4 (5), 23/4, 26/4, 27/4, 28/4, 30/4 (5), 11/5 en 17/5. Conclusie: de helft van het aantal gemelde Tuinfluiters arriveerde op tijd en de andere helft was laat.

Zwartkop Vroegste datum 25/3 gevolgd door 29/3 (2), 5/4, 6/4, 8/4, 9/4, 13/4, 15/4, 17/4, 18/4 (2) en 20/4. Van de 13 waarnemingen vallen er 8 binnen de bandbreedte. Van de overige is het merendeel tamelijk laat, terwijl 25/3 tamelijk vroeg is.

*Grote Karekiet, Ouderkerkerplas,
17 mei 2002*

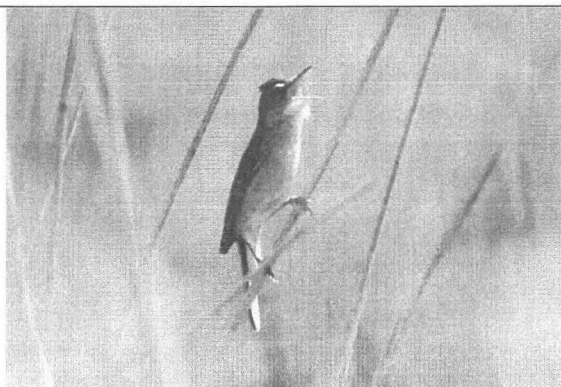

FOTO: NIKK ZIJLMANS

Tabel 2. Eerste waarnemingsdata in 2003

	soort	datum	waarnemer	locatie	aantal / opmerkingen	aantal inzenders fenologie- lijst	bron
1	Zomertaling	26/2	W. Schep	H&B polder	1 m.	10	F
2	Purperreiger	15/4	D. Kars	Asd.Bos	1	1	A
3	Lepelaar	09/2	R. Vos	Broekermeer, Asd.Noord	1	11	A
4	Boomvalk	30/3	R. Wolbers	Kennedylaan	1	9	A
5	Kluut	08/3	W. Schep	H&B polder	5	8	F
		08/3	E. de Bruin	Kinsel	4		F
		08/3	R. v. Dijk	Kinsel	4		F
6	Kleine Plevier	02/3	A. Jansen	Marken	1	12	F
7	Bontbekplevier	23/2	N. Zijlmans	Diemerzeedijk/IJburg	1	10	F
8	Kemphaan	15/2	E. Pellenkoff	IJpolder	5	12	F
9	Grutto	08/2	R. v. Ouwerkerk	H&B polder	2	14	A
10	Groenpootruiter	30/3	W. Schep	H&B polder	1	8	F
11	Visdief	16/3	W. Schep	H&B polder	1	13	F
12	Zwarte Stern	24/3	E. Pellenkoff	IJdoorn	zonder aantal	5	F
13	Zomertortel	30/4	F. v. Groen	Kinseldam	1	1	F
14	Koekoek	22/4	E. Pellenkoff	Volkstuin Bretterzone	2 roepend	12	F
		22/4	P. Marcus	Geuzenbos (Grote IJpolder)	1 roepend		F
		22/4	K. Jonker	Schellingwouderbreek	1		A
15	Gierzwaluw	13/4	W. v.d. Waal	Centrum	2 naar ZW	14	F
16	Oeverzwaluw	25/3	F. v. Groen	Waterl.Zeedijk bij Kinseldam	4	11	F
17	Boerenzwaluw	28/3	F. Visbeen	Kinsel	2	12	A
18	Huiszwaluw	15/4	G. v. Duin	Laplacestraat	1	11	A
19	Gele Kwikstaart	12/3	E. Pellenkoff	Kinselmeer	5	11	F
20	Nachtegaal	13/4	W. v.d. Waal	Rioolzuivering IJ-eiland	1 zingend	12	F
21	Blaauwborst	23/3	N. Zijlmans	Overdiempolder	1 zingend	13	F
22	Zwarte Roodstaart	04/1	P. vd. Vliet	Schiphol	1	8	A
		10/3	J.H. v. Oers	Generaal Vetterstraat	1 zingend		A

23	Gekraagde Roodstaart	13/4	W. v.d. Waal	Rozenwerf, Marken	1	1	F
24	Paapje	17/4	D. Kars	Schinkelbos	6	3	A
25	Tapuit	23/3	K. Jonker	polder IJdoorn	1	10	A
26	Sprinkhaanzanger	17/4	T. v. Dijk	De Bretten	3	10	F
		17/4	E. Pellenkoff	Brettenzone	2		F
		17/4	R. Altenburg	De Bretten	2-3		A
27	Snor	21/4	A. Jansen	Frankendael	1 zingend	3	F
		21/4	P. Tak	De Bretten	1		F
28	Spotvogel	05/5	N. Zijlmans	Volgermeerpolder	1	7	F
29	Bosrietzanger	21/4	W. v.d. Waal	Overdiempolder	2 zingend	11	F
30	Kleine Karekiet	18/4	W. Schep	Gaasperzoom	zonder aantal	13	F
31	Rietzanger	10/4	F. v. Groen	IJdoorn	1	12	F
32	Grote Karekiet	11/5	N. Zijlmans	Noorder IJplas	1	1	F
33	Braamsluiper	21/4	A. Jansen	Frankendael	1	10	F
		21/4	P. Tak	Lijnderbrug	1		F
34	Grasmus	10/4	A. Jansen	achter Anna Hoeve	1	13	F
35	Tuinfluit	17/4	E. Pellenkoff	Brettenzone	2	12	F
36	Zwartkop	27/1	J.H. v. Oers	Beatrixpark	1 zingend	13	A
		10/3	J.H. v. Oers	Gen.Vetterstraat	1 zingend		A
37	Fluiter	21/4	A. Jansen	Frankendael	1 zingend	1	F
38	Tjiftjaf	26/2	P. Tak	Langswater	1 zingend	14	F
39	Fitis	26/3	W. Schep	De Hoge Dijk	2 zingend	13	F
		26/3	P. Marcus	Nwe.Brettenpad	1 zingend		F
		26/3	J. v. Blanken	Westgaarde	1 zingend		F
		26/3	P. Tak	De Braak	1		F
40	Grauwe Vliegenvanger	29/5	H. Bakkenes	VTC Frankendael	1 zingend	0	A
41	Bonte Vliegenvanger	14/4	J. v. Blanken	Westgaarde	1	1	F
42	Buidelmees	-	-	-	-	0	-
43	Vielewaal	07/5	E. Pellenkoff	gemaal Uitdammer Die	2	2	F

Bron: F = fenologie lijst; A = AVN

Via AVN werd door Jan Hendrik van Oers een onwaarschijnlijk vroege Zwartkop gemeld. Niet het feit dat de vogel op 27/1 werd waargenomen was spectaculair (Zwartkoppen overwinteren soms), maar dat de vogel zich, zoals de waarnemer mij vertelde, vocaal liet horen.

Voor zover bekend zou dat tot nu toe de enige zangwaarneming in januari zijn, ooit vastgesteld binnen de regio. Van dezelfde waarnemer kwam bovendien de vroegste voorjaarswaarneming: 10/3. Dit is tot nu toe de vroegste voorjaarswaarneming van een zingende Zwartkop.

In Tabel 2 heb ik van de Zwartkop zowel de vroegste winter- als de vroegste voorjaarswaarneming opgenomen.

Fluiter Dat de Fluiter een vrij schaarse zomervogel in de regio is blijkt uit het feit dat er slechts één melding binnen kwam: 21/4 (Frankendael). Deze waarneming valt net buiten de bandbreedte en is daarmee dus redelijk vroeg.

Tjiftjaf Vroegste datum 26/2, vervolgens 3/3, 9/3, 10/3, 11/3 (2), 12/3, 13/3 (2), 14/3, 15/3 (3) 27/3 (2) en 30/3.

De datum 26/2 valt net buiten de bandbreedte en is dus redelijk vroeg. Ook 27/3 en 30/3 vallen er buiten en kunnen als vrij laat worden gekwalificeerd. De meeste data vallen echter binnen de bandbreedte, zodat geconcludeerd kan worden dat de Tjiftjaf op tijd binnen was.

Fitis Vroegste waarneming 26/3 (4), vervolgens 27/3, 28/3 (3), 29/3 (4), 30/3 (2), 3/4 (2) en 4/4. Alle data vielen binnen de bandbreedte.

Grauwe Vliegenvanger Van de Grauwe Vliegenvanger kwamen geen meldingen binnen.

Via het AVN werd echter toch een eerste waarneming bekend: 29/5 Frankendael, welke zonder meer een late waarneming is.

Bonte Vliegenvanger Evenals de Fluiter is de Bonte Vliegenvanger een vrij schaarse voorjaarsvogel. De soort werd slechts eenmaal gemeld, op 14/4 Westgaarde.

Deze datum valt buiten de bandbreedte en kan als tamelijk vroeg worden gekwalificeerd.

Buidelmees Van deze soort kwamen geen meldingen binnen.

Wielewaal Binnen de regio was er slechts één waarneming: 2 vrouwtjes op 7/5, binnen de bandbreedte. De 2e waarneming was op 31/5 in het Westhoffbos in het Recreatiegebied Spaarnwoude, dus buiten de regio. Dit is overigens een goede plek om in het voorjaar Wielewalen waar te nemen.

Dankwoord

Naast mijzelf vulden 14 leden de fenologielijst 2003 in, waarvoor dank:

Ellen de Bruin, Ricardo van Dijk, Teun van Dijk, Frank van Groen, Auke Jansen, Bert en Mienke Kamp, Elsemarie Locher, Paul Marcus, Evert Pellenkofft, Will Schep, Paul Tak, Piet Vlietstra, Willem van der Waal en Nirk Zijlmans.

Jan van Blanken, Geertruida van Lierstraat 41, 1069 PE Amsterdam

Geraadpleegde bronnen

LWVT/SOVON 2002. Vogeltrek over Nederland 1976-1993. Schuyt & Co, Haarlem.

Bijlsma R.G., Hustings F. & Camphuysen C.J. 2001. Algemene en schaarse vogels van Nederland (Avifauna van Nederland 2). GMB Uitgeverij / KNNV Uitgeverij, Haarlem/Utrecht.